

تاثیر واردات محصولات غذایی بر بی ثباتی اقتصادی و احکام فقهی مترتب بر آن

فاطمه نعمتی شیشه گران^۱

چکیده

واردات محصولات غذایی، معضل اقتصادی است که در سال های اخیر، آثار زیانباری برای بخش های مختلف نظام کشور ایجاد کرده است. این واردات، امنیت غذایی و امنیت ملی و در نهایت هویت ملی را تهدید می کند. در تحقیق حاضر، موضوع احکام فقهی واردات مواد غذایی و تاثیرات آن بر بی ثباتی اقتصادی به روش توصیفی-تحلیلی مورد بررسی قرار گرفته است. توجه به ارزش های اسلامی و فقهی می تواند ما را در حل این معضل اجتماعی کمک کند. احکام فقهی زیر بنا و شالوده اساسی قوانین هر جامعه اسلامی است و در ایجاد ثبات اقتصادی، مؤثر است. بدین منظور حکم تکلیفی واردات مواد غذایی به لحاظ واردات خلاف قانون کشور و واردات مواد غذایی حرام و مشکوک مورد بررسی قرار گرفت و حکم به حرمت واردات غیر قانونی و حرام داده شد و در واردات مشکوک با استناد به عموم و اطلاق ادله، حکم به حلیت داده شد و در خصوص حکم وضعی مترتب بر واردات محصولات غذایی، صحت، بطلان و ضمان این واردات، مورد بررسی قرار گرفت و در برخی موارد با استناد به قواعد فقهی، حکم به صحت و در برخی مواد حکم به بطلان داده شد و با توجه به قاعده «کل یضمن بصحیحه، یضمن بفاسده»، تمام معاملات واردات مواد غذایی ضمان آور می باشند.

کلید واژه: احکام فقهی، واردات مواد غذایی، بی ثباتی اقتصادی، حکم تکلیفی، حکم وضعی

^۱- فاطمه نعمتی شیشه گران، دانش آموخته سطح 3، مرکز آموزش های غیر حضوری، قم، ایران fatemenemati533@gmail.com

1- مقدمه

مسئله واردات محصولات غذایی به عنوان یکی از مسائل مهم، دولتمردان را به تأمل واداشته است. موضوعی که این رساله عهده دار تبیین آن است بررسی احکام فقهی واردات محصولات غذایی می باشد. پرداختن به مسئله حکم فقهی واردات از اهمیت بسیار بالایی برخوردار است؛ زیرا این مسئله به عنوان یک مسئله بنیادی می تواند زمینه را برای خود کفایی تولیدات محصولات غذایی فراهم ساخته و ثبات اقتصادی را بر جامعه برگرداند. فقه اسلامی، علاوه بر احوال فردی، ماهیتی اجتماعی دارد و ناظر بر حاکمیت و اداره اجتماع است و در تمام ابعاد زندگی مخصوصاً راجع به تنظیم امور اقتصادی انسان خود را مکلف و پاسخگو می داند. شناخت حکم مسائل مستحدثه در هر عصری از مسائل مهم و چالش برانگیز فقهی است که یکی از همین مسائل به روز، مسئله واردات محصولات غذایی می باشد. که با تکیه بر قواعد فقهی از جمله «قاعده نفی سبیل»، «لا ضرر»، «اتلاف» و «وجوب حفظ نظام» قابل بررسی هستند.

واردات؛ به کالاهایی که در کشور یا کشورهای ساخته یا فراهم شده و از راه تجاری به یک کشور دیگر وارد گردد، گفته می شود. بدلیل این که تهیه ی مواد غذایی برای برخی کشورها امکان پذیر نبوده یا از نظر اقتصادی مقرون به صرفه نمی باشد، واردات محصولات غذایی صورت می گیرد تا ساکنان آن کشور با استفاده از محصولات غذایی وارداتی نیازمندی های خود را تأمین کنند. برای این کشورها چنین وارداتی نجات بخش و ضروری ولی برای کشورهای دارای امکانات با پتانسیل خوب بخش کشاورزی، تهدید کننده و مضر می باشد. در پژوهش حاضر با توجه به اینکه کشور ایران از لحاظ تولید مواد غذایی با در دست داشتن آب و خاک مستعد کشت در شرایط مطلوبی قرار دارد مورد اول متصور نیست و پژوهش حاضر در مورد احکام فقهی واردات محصولات غذایی مازاد بر نیاز و کنترل نشده که باعث تزلزل بازار مسلمین و سرکوب تولیدات داخلی می شود صورت می گیرد. اکثر افرادی که مافیای وارد کننده چنین محصولات غذایی هستند از احکام تکلیفی و وضعی و آثار سوء آن در حوزه های مختلف بی اطلاع یا کم اطلاع بوده و چه بسا همین سبب شده است به این عمل مبادرت ورزیده و آن را شغلی مناسب برای خود و خانواده تلقی نمایند. با تاکیدات مقام معظم رهبری (مد ظله العالی) هم، در سه دهه اخیر در رساندن کشور به خودکفایی محصولات غذایی و رساندن واردات این اقلام به صفر، اهمیت بررسی احکام فقهی واردات محصولات غذایی روشن می شود تا با تبیین حکم مسئله، گامی مثبت در کاهش بی ثباتی اقتصادی در جامعه برداشته شود.

2- پیشینه تحقیق

سید مجتبی حسینی نژاد و حمید رضا منیری (1397)، در مقاله خود تحت عنوان «تحلیل و بررسی حکم تکلیفی حرمت خرید و فروش کالاهای خارجی در صورت داشتن مشابه داخلی» که بهبود وضعیت اقتصاد و اشتغال کشور را در گرو خرید و فروش کالای ایرانی توسط مردم عنوان کرده است و با قواعد و مستندات

مثل «اعانه بر اثم» و «ادله نهی از منکر»، حرمت خرید و فروش کالای خارجی را در صورت داشتن نمونه داخلی اثبات می کند.

هادی آزرده اسرمی (1396)، در مقاله خود تحت عنوان «مسئولیت مدنی دولت در قبال واردات کالا با تأکید بر واردات کالاهای مازاد بر نیاز» ضمن بررسی نقش دولت در تصدی گری و مدیریت واردات کالا به لزوم جبران خسارت توسط دولت، زمانی که کالای مازاد بر نیاز وارد کند پرداخته است ولی از پرداختن به تاثیرات احکام فقهی بر ثبات اقتصادی خودداری کرده است.

احسان روشن نیا (1393)، در مقاله خود تحت عنوان «مبانی فقهی اقتصاد مقاومتی و تأکید بر تولید داخلی» ضمن تحلیل انواع اقتصاد با الهام گیری از فقه شیعه و روایات برای تحقق نظریه اقتصاد مقاومتی، راهکارهایی برای پایداری و بقای جامعه با تأکید بر تولید داخلی ارائه می دهد.

3- مفهوم شناسی

اقتضای ورود به هر بحثی، آشنایی با الفاظ و اصطلاحات آن بحث است؛ چرا که در صورت عدم آشنایی با معانی و مفاهیم دقیق و صحیح اصطلاحات، تبیین آن مباحث با مشکل مغالطه مواجه شده، نتیجه‌ی مورد انتظار حاصل نخواهد شد.

3-1- احکام تکلیفی

برای احکام تکلیفی تعاریف متعددی ذکر شده است از جمله؛ هر قانونی که مشتمل بر امر و نهی باشد به گونه ای که عدم رعایت آن موجب عذاب و کیفر اخروی گردد که عبارتند از: وجوب، استحباب، حرمت، کراهت و اباحه، احکام تکلیفی می باشد. (وحیدی، 1385: 12) حکم شرعی تکلیفی، حکمی است که به طور مستقیم متوجه رفتار انسان می شود و ممکن است قلمرو آن زندگی شخصی، عبادی، خانوادگی یا اجتماعی باشد، مانند حرام بودن نوشیدن شراب، وجوب نماز، وجوب خمس، جایز بودن احیای زمین‌ها و وجوب رعایت عدل و انصاف بر حاکمان (وحیدی، 1385: 13) پس احکام تکلیفی همانطور که نام گذاری شده است انسان‌ها را با شرایطی مثل اراده و اختیار داشتن، امر و نهی می کند.

3-2- احکام وضعی

آن چه شارع مقدس سبب یا مانع و یا شرط عملی قرار دهد حکم وضعی نامیده می شود از قبیل شرطیت وضو برای نماز و صحت و بطلان در معاملات. حکم وضعی حکمی است که برای نظم بخشیدن به رفتار فرد نیست، بلکه برای سامان بخشی در سایر ابعاد زندگی صادر می شود. مثل احکام مربوط به مالکیت، ازدواج، طلاق، حکومت. (محقق داماد، 1388: 28) آن دسته از احکام شرعی که ممکن است با احکام مکلفان مرتبط باشد ولی ارتباط مزبور ارتباط مستقیم نیست، یعنی از سوی شارع مستقیماً نسبت به افعال مکلفان انشاء نمی گردد و مقتضای آن‌ها، منع و یا رخصت نیست، احکام وضعی نامیده می شوند؛ از قبیل: مالکیت، زوجیت، اهلیت، سببیت، مانعیت، شرطیت، صحت و بطلان که مدلول هیچ یک از این احکام ابتدائاً

الزام یا منع نبوده، بلکه این دسته از احکام مستقیماً به اشخاص یا اشیاء تعلق گرفته است نه به افعال اشخاص. به عنوان مثال، هنگامی که بیان می‌گردد، اتلاف، سبب ضمان است، در اینجا اتلاف فعل مکلف است و می‌تواند موضوع حکم تکلیفی حرام قرار گیرد، در حالی که ضمان عبارت از قرار گرفتن مال در ذمه ضامن. بنابراین مال مضمون است و بدیهی است که مال یک شیء است نه فعلی از افعال مکلف. (صدر، 1400: 20) بنابراین حکم وضعی موضوع برای حکم تکلیفی می‌باشد مثلاً بطلان معامله، حرمت تصرف در مال به دست آمده از معامله را در پی خواهد داشت.

3-3- واردات

واردات به معنی ورود کالا (یا خدمات) از یک کشور به قلمرو گمرکی یک کشور دیگر است که بابت آن ارز کشور مبدأ، یا کشور مقصد یا کشور ثالث بین فروشنده و خریدار تبادل گردد. در بازرگانی خارجی پنج نوع واردات داریم که عبارتند از واردات قطعی، واردات موقت، کالای مرجوعی، ترانزیت داخلی و ترانزیت خارجی. (صدر، 1400: 21) در پژوهش حاضر منظور از واردات، واردات قطعی می‌باشد و محصولات غذایی به منظور مصرف در داخل کشور، وارد می‌شوند. منظور از واردات قطعی، کالاهایی هستند که برای مصرف یا فروش سفارش شده و به کشور وارد و با انجام تشریفات قطعی گمرک از جمله پرداخت حقوق و عوارض ورودی از گمرک ترخیص می‌شوند. بنابراین واردات کالا در بازارچه‌های مرزی به منظور ماندن دائم در قلمرو گمرکی می‌باشد و از آنها حقوق و عوارض ورودی دریافت می‌گردد. ([www. fa.wikipedia.org](http://www.fa.wikipedia.org))

3-4- بی‌ثباتی اقتصادی

مسئله ثبات اقتصادی در ادبیات اقتصادی و مجامع سیاست‌گذاری از نیمه دوم دهه 1990 و به دنبال ابعاد سیاسی، اجتماعی و اقتصادی بحران‌های سیاسی جنوب شرقی صورت گرفت. ثبات سیستم مالی را می‌توان به انسان سالمی تشبیه کرد که کل سیستم بدن او از همه نظر سالم و ایدئال است و هیچ بیماری او را تهدید نمی‌کند. ثبات مالی با جنبه‌های مختلف سیستم مالی در ارتباط است، در سطح خرد، ساختار بازار و مؤسسات مالی تأثیر منفی بر ثبات مالی خواهد گذاشت (آقایی و همکاران، 1397: 32) به عبارت ساده‌تر ثبات مالی یعنی اینکه اقتصاد کشور مورد تهدید چیزی واقع نبوده و در وضعیت نابسامان قرار ندارد. بی‌ثباتی در معنای مضیق آن به معنای رکود و در معنای موسع آن می‌تواند به معنای تغییر وضع اقتصادی به اندازه‌ای باشد که کشور را در وضعیت بحرانی قرار دهد. به عبارت دیگر زمانی کشور در وضعیت بی‌ثباتی قرار بگیرد مسلماً منجر به بی‌نظمی و آشوب شده و این اختلال در روند سیاسی کشور احتمال براندازی حکومت را بیشتر خواهد کرد. (رنجبران، 1398: 47)

4- تاثیر واردات مواد غذایی بر بی ثباتی اقتصادی

«اقتصاد مقاومتی» اصطلاحی است که در سال ۱۳۸۹ برای اولین بار توسط مقام معظم رهبری (مد ظله العالی) به منظور سامان‌دهی نظام اقتصادی کشور متناسب با شرایط جاری داخلی و بین‌المللی و با مبنا قرار دادن اصول انقلاب مطرح شد (www.khamenei.ir) از آن زمان تاکنون بسیاری از اقشار جامعه اعم از نخبگان و فعالان اقتصادی و سیاسی، به دنبال تعیین ماهیت اقتصاد مقاومتی و به بیانی دیگر ارائه تعریف اقتصاد مقاومتی بوده‌اند. و هر کدام از جنبه‌ای به موضوع نگاه کرده‌اند. دولت‌ها و سیاستمداران هر کشوری برای اداره کشور خود در شرایط مختلف اقتصادی و سیاسی در عرصه داخلی و بین‌المللی برنامه مناسبی اتخاذ می‌کنند که جمهوری اسلامی ایران نیز از این قاعده مستثنی نیست.

علاوه بر این، با توجه به ماهیت نظام جمهوری اسلامی و شرایط ژئوپلیتیک منطقه و کشور، و خصوصاً پس از اعمال تحریم‌های شدید در سالهای اخیر و تحولات راهبردی و حساس منطقه، چنین ضرورتی برای کشورمان مضاعف می‌شود. از همین روی برای چاره‌اندیشی مناسب جهت رو به رویی بهتر با شرایط جاری و اداره مطلوب کشور، رهبر معظم انقلاب راهکار اقتصاد مقاومتی را مطرح کردند و از سوی ایشان، این راهکار مسیر اصلی اقتصاد کشور برای مقابله با شرایط تحریم و عبور از آن و حرکت به سوی اقتصادی قدرتمند معرفی شده است.

از بیانات رهبر انقلاب در مورد اقتصاد مقاومتی به نمونه‌ای اشاره می‌کنیم؛ ایشان در یکی از دیدارها، در جمع دانشجویان فرموده‌اند: «اقتصاد مقاومتی یعنی آن اقتصادی که در شرایط فشار، در شرایط تحریم، در شرایط دشمنی‌ها و خصومت‌های شدید می‌تواند تعیین‌کننده‌ی رشد و شکوفایی کشور باشد. یعنی آن اقتصادی که به یک ملت اجازه می‌دهد حتی در شرایط فشار هم امکان رشد و شکوفایی داشته باشد.» (بیانات مقام معظم رهبری در دیدار دانشجویان، 1391)

می‌توان مفهوم اقتصاد مقاومتی را اینگونه جمع‌بندی کرد که منظور یک اقتصادی است که هم روند رو به رشد اقتصادی را در کشور حفظ کند و هم انعطاف‌پذیر باشد و از فشارها و تحریم‌ها، آسیب‌پذیری کمتری داشته باشد. پس نظام اقتصادی کشور طوری ساماندهی شود که در مقابل دشمنی دشمنان که همیشگی و به شکل‌های مختلف و مستمر می‌باشد، آسیب و اختلال کمتری پیدا کند.

در خصوص اهمیت مسائل اقتصادی، وجود اقتصاد فعال در جامعه موجب پیشرفت و بقای آن جامعه شده و سلامت دیگر بخش‌های جامعه هم در گرو یک اقتصاد سالم، مدیریت شده و رو به رشد خواهد بود. خداوند متعال قوام اجتماع را در فعالیت‌های اقتصادی دانسته و در آیه 5 سوره نساء^۱ و آیه 60 سوره

۱- وَ لَکُمْ نَسَبٌ مِّمَّنْ لَدُنَّ اللَّهِ لَعَلَّ لَکُمْ قِيَامًا وَارْزُقُوهُمْ فِيهَا وَاكْسُوهُمْ وَقُولُوا لَهُمْ قَوْلًا مَعْرُوفًا، اموالی که خدا قوام زندگی شما را به آن مقرر داشته به تصرف سفیهان ندهید و از مالشان نفقه لباس به آنها دهید و با آنان سخن نیکو و دلپسند گوید

انفال^۱ به این امر اشاره فرموده است. با توجه به آیات اقتصادی قرآن کریم ارزش و اهمیت و تاثیرگذاری مسائل اقتصادی بیش از پیش آشکار می‌شود چرا که برپائی، بقا و ستون محکم زندگی مادی انسان طبق آیات متعدد، دارائی و اموال می‌باشد. وقتی که اهمیت مسائل اقتصادی بعنوان پایدار کننده زندگی مشخص شد به تاثیر واردات مواد غذایی بر اقتصاد مقاومتی می‌پردازیم.

یکی از عوامل آسیب‌زا بر اقتصاد مقاومتی، واردات محصولات غذایی می‌باشد این واردات به تدریج موجب تحلیل رفتن ظرفیت‌های اقتصادی کشور خواهد شد، کارخانه‌هایی که با هزینه‌های سنگین احداث شده‌اند در برخی موارد تنها با 20 درصد ظرفیت مشغول تولید هستند و این استفاده حداقلی از ظرفیت تولید باعث اخراج کارگران شده و ایجاد نگرانی خواهد کرد و هر روز در رسانه‌ها شاهد اخبار گمرک و واردات، کاهش تولیدات، گلایه کشاورزان، بیکاری جوانان، تلاش مجلس برای توقف واردات غیر ضروری و مواد غذایی، و اخبار مربوطه هستیم و هم اکنون نیز شاهد هستیم که معضل بیکاری کشور را فرا گرفته است که اصل و ریشه این معضل به تأمین ما یحتاج کشور از بیگانگان بر می‌گردد.

وقتی به سایت مرجع صنایع غذایی و کشاورزی ایران و شرکت‌های واردکننده محصولات غذایی سر می‌زنیم اقلامی به چشم می‌خورد که براحتهای در کشور تولید، ولی از سوی دیگر وارد کشور می‌شوند. مانند: سبزیجات، گوجه، بادمجان، خیار، فلفل دلمه، نخود فرنگی، نخود سیاه، ترشیجات، ذرت، غلات، جو، برنج، آرد، شکر، موم زنبور عسل، پوره میوه و سبزیجات، بادام زمینی، انواع آبمیوه و نوشابه، انواع چای، کلوچه، بیسکویت، پودر شربت، شکلات، کیک، آدامس، پاستیل، ژله، کمپوت، گوشت گوسفند، گوساله و مرغ منجمد و تازه، انواع روغن سرخ‌کردنی، مخلوط، خوراکی، روغن نارگیل، زیتون، کنجد هندی، افغانی، پاکستانی، سودانی، کنجاله سویا، انواع طعم‌دهنده‌ها، کوکتل‌ها و بستنی‌ها و صدها اقلام دیگر خوراکی که مجال ذکر همه آنها در این پژوهش نیست.

طبیعی است وقتی که مواد غذایی در این حد گسترده روزانه بطور رسمی از گمرک و با نظارت و مجوز دولت وارد اراضی کشور می‌شود و در بازارهای داخلی با قیمت پایین عرضه می‌شود و بازارها اشباع می‌شوند، محصولات کشاورز ایرانی در چنین وضعیتی، بازار مناسبی نخواهد داشت. در برخی موارد کشاورزان حتی هزینه‌های کاشت خود را هم نمی‌توانند در برداشت محصولات شان بدست آورند و وقتی قشر کشاورز آسیب‌بیند زنجیره وار تمام بخش‌های جامعه آسیب می‌بینند.

وقتی کشاورزها دلسرد شوند طبق مشاهدات، برای تأمین مخارج زندگی خود راهی شهرها می‌شوند، روستاها خالی از جمعیت می‌شود و کشوری که روز به روز قشر کشاورز خود را از دست بدهد یعنی تولید

۱- وَأَعِدُوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ تُرْهِبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللَّهِ وَعَدُوَّكُمْ وَآخِرِينَ مِنْ دُونِهِمْ لَا تَعْلَمُونَهُمُ اللَّهُ يَعْلَمُهُمْ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ شَيْءٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ يُوَفَّ إِلَيْكُمْ وَأَنْتُمْ لَا تُظْلَمُونَ، برای مقابله با آنها (دشمنان)، هرچه در توان دارید از نیرو و از اسب‌های ورزیده آماده‌سازید، تا به وسیله‌ی آن، دشمن خدا و دشمن خویش را بترسانید! و دشمنان دیگری غیر از این‌ها، که شما آن‌ها را نمی‌شناسید و خدا آن‌ها را می‌شناسد. و هرچه در راه خدا و تقویت اسلام انفاق کنید، بی‌کم و کاست به شما بازگردانده می‌شود، و به شما ستم نخواهد شد.

مواد غذایی خود را از دست داده است و دولت در پی چاره جویی و جلوگیری از بحران غذا به واردات مواد غذایی بیشتری دست می زند و به تدریج بدون اینکه عواقب کارش را بسنجد و در صدد اصلاح برآید از لحاظ اقتصادی وابسته می شود و وابستگی مواد غذایی معضل بزرگی است که می تواند هر ذلتی را به دنبال داشته باشد.

اگر به نمونه ای از وابستگی های کشور در تأمین مواد غذایی اشاره ای داشته باشیم در حال حاضر به لحاظ تأمین روغن خوراکی که یکی از اقلام ضروری سبد غذایی خانوار ایرانی است، کشور به شدت وابسته واردات است بطوری که اگر کشورهای صادر کننده نخواهند به ایران روغن بفروشند با یک بحران جدی در داخل کشور مواجه خواهیم شد در این خصوص آقای یزدان سیف، معاون وزیر صنعت، معدن و تجارت مورخ 1399/05/02 در مراسم افتتاح نمایندگی اداره غله شهرستان نهاوند گفت: در حال حاضر ۸۵ درصد روغن مورد نیاز کشور وارداتی است و از خارج کشور تهیه می شود در حالی که پیش از این نیاز کشور به واردات روغن ۹۸ درصد بوده است. (www.iranagrinet.ir)

با واردات محصولات غذایی، تلاش برای رسیدن به خود کفایی در تولید این محصولات کار عبث و بیهوده ای خواهد بود و در صورت وابسته بودن کشور به واردات محصولات غذایی، مهم ترین رکن استقلال کشور در ابعاد مختلف، لرزان و غیرمطمئن خواهد شد و در مقابل، خودکفایی در تولید محصولات اساسی کشاورزی مهم ترین ابزار برای تحقق اقتصاد مقاومتی و از جمله شاخص های تأثیرگذار در پیشرفت اقتصادی کشور به شمار می رود. پس واردات مواد غذایی نه تنها اقتصاد مقاومتی را از بین می برد بلکه به استقلال و اساس کشور آسیب وارد می کند.

5- احکام تکلیفی و وضعی واردات مواد غذایی و تاثیرات آنها بر تأمین ثبات اقتصادی

اسلام به عنوان یک مکتب و برنامه کامل هدایت و اداره زندگی انسان، از جهان بینی و نظام فکری و اعتقادی خاصی برخوردار است و به تبع آن، نظام های تربیتی و فرهنگی و سیاسی، اقتصادی و... ویژه ای را ارائه می کند که با نظام های سایر مکاتب، تفاوت بنیادین دارند. بر این اساس، در مجموعه رهنمودهای قرآن کریم و روایات اهل بیت علیهم السلام، اصول و احکامی وجود دارد که مردم و مسئولین را موظف می کنند در فرآیند بنیان نهادن حکومت اسلامی به گونه ای عمل کنند که امت اسلامی از یک نظام اقتصادی مستقل و مقتدر برخوردار شود تا در سایه آن، ضمن حفظ عزت و عظمت مسلمانان، راه هرگونه نفوذ و سیطره بیگانگان بر جامعه اسلامی مسدود گردد. (سید نژاد، 1397: 31) یکی از عوامل کلیدی در تحقیق امنیت اقتصادی، قانون مداری و نبود هرج و مرج و بی نظمی و عدم قانون گریزی در جامعه است. قانون مداری موجب می گردد تا سرمایه گذاران با آسودگی و در سایه قانون فعالیت و تلاش نمایند و ترسی از تبعیض و سود جویی و سوء استفاده حریصان نداشته باشند و در مقابل فرصت طلبان و فاسدان نتوانند در امنیت به فساد و خیانت بپردازند. اهمیت قانون و ضرورت تبعیت از آن بر کسی پوشیده نیست. انسان به اجتماعی

زیستن و نیازمندی به دیگرافراد جامعه نیازمند قوانین و مقررات متقن و صحیح است. (خسروی، 1395: 116) در این قسمت از پژوهش به بررسی قواعد فقهی و اثیرات آنها بر ثبات اقتصادی می پردازیم.

5-1- قاعده وجوب حفظ نظام یا حرمت اختلال در نظام

در قاعده وجوب حفظ نظام، اگر واژه نظام به معیشت مردم صدق کند با واردات غیر قانونی وضعیت بازار و معیشت مردم آشفته خواهد شد تولید کننده داخلی دچار ضرر و خسارت و به تبع آن زندگی عموم مردم جامعه دچار اختلال خواهد شد. پس طبق قاعده، حفظ نظام زندگی و معیشت مردم واجب است و عواملی مانند واردات غیر قانونی مواد غذایی که موجب اختلال در نظام معیشتی مردم شود ناپسند و حرام است و اگر واژه نظام به معنی اساس دین اسلام و کیان اسلام باشد باز واردات غیر قانونی مواد غذایی به تدریج باعث مختل شدن و از دست رفتن بازار مسلمین، معیشت و زندگی مردم شده و در نهایت مانند گذشته موجب تسلط بیگانگان بر اراضی این مرز و بوم خواهد شد و وقتی بیگانگان برای جامعه تصمیم بگیرند نباید انتظار داشت اوامر و نواهی دین اسلام در سطح کشور اجرا شدنی است. (نصری، 1391: 203) پس واردات غیر قانونی مواد غذایی با ایجاد وابستگی موجب سست شدن اجرای احکام و دستورات دین اسلام و به تدریج موجب به خطر افتادن اساس دین خواهد شد بنابراین این طبق قاعده، وجوب حفظ نظام ضروری بوده بلکه در رأس همه امور قرار دارد. اگر نظام به معنی حکومت سیاسی کشور باشد و وقتی کشوری با واردات کنترل نشده و غیر قانونی موجب وابستگی به سایر کشورها شود حکومت سیاسی کشور هم تضعیف خواهد شد بطوری که جهت تأمین مواد غذایی لازم مردم کشور خود زیر هر عهدنامه و قراردادی را امضاء خواهد کرد. پس طبق قاعده، حفظ حکومت سیاسی کشور از اهم ضروریات است و هر عاملی که باعث به خطر افتادن این مهم شود ناپسند و حرام است. حضرت امام خمینی (ره) در خصوص حفظ نظام فرمودند: «همه جامعه نظم لازم دارد، اگر نظم از کار برداشته بشود جامعه از بین می رود، حفظ نظام، یکی از واجبات شرعی و عقلیه است که نظام باید محفوظ باشد، آنهایی که می گویند نظام به این معنا نمی خواهیم و همه مان یک جور و همه مان بدون اینکه یک ضابطه ای در کار باشد عمل بکنیم، خلاف قرآن دارند عمل می کنند. خلاف اسلام دارند عمل می کنند.» (موسوی خمینی، 1379: 494) با واردات غیر قانونی مواد غذایی، اختلال در نظم و قانون کشور ایجاد می شود و طبق فرمایش رهبر کبیر انقلاب جلوگیری از هرج و مرج و عملکرد بر پایه قانون و حفظ نظام واجب است. و در مقابل هر عملی که انجام دادن یا ترک کردن آن موجب اختلال در نظام شود حرام است.

5-2- قاعده لا ضرر و لا ضرار فی الاسلام

ضرر در لغت به معنای، زیان زدن که تحقق پیدا کرده و ضرار به معنای، در صدد زیان رساندن می باشد (سیاح، 1386: 568) قاعده لاضرر که از متن فرمایش حضرت رسول اکرم صل الله علیه وآله و سلم گرفته شده است، از جمله قواعد پر کاربرد در فقه اسلامی می باشد که احکام بسیاری نیز از آن استنباط می شود.

روایات زیادی در خصوص ضرر وارد نکردن به دیگران وجود دارد که مشهورترین آن همان داستان سمیره بن جندب و درخت نخلی است که حضرت رسول اکرم (ص) دستور به قطع آن داده و فرمود: لا ضرر و لا ضرار فی الاسلام. در شریعت اسلام، حکم و تکلیفی که زیان آور باشد، اساساً تشریح نشده است. یعنی احکامی که به عنوان اولی بر موضوعات اولیه جعل و تشریح شده، در مورد ضرر و زیان برداشته شده، و از اول مخصوص مواردی است که موجب زیان نباشد. و این بدان معنی است که تمامی احکام و تکالیف اولیه، به حدیث «لاضرر» تخصیص خورده اند، و شامل موارد ضرری نمی شوند.

5-3- قاعده اعانت بر اثم و عدوان

یکی از قواعد فقهی، قاعده ی حرمت اعانت بر اثم و عدوان است که فرد یا افراد، گنهکار را در انجام عنصر مادی یاری و کمک می کنند. شخص خطاکار گاه تنهایی مرتکب معصیت یا جرم می شود و گاهی، هم دستانی هم در خطا و جرم او شریک هستند. شیخ انصاری در مکاسب محرمة می فرماید: اعانه بر چیزی عبارت است از فعل، به قصد شیء (حرام) چه اینکه در خارج واقع شود یا نشود. سپس معیار دیگری برای صدق عرفی اعانه بیان می کند؛ آن مقدمه ای که فایده و منفعتش عرفاً در حرام است اعانه بر آن، اعانه بر حرام است. (انصاری، 1395: 133)

6- نتیجه گیری

غذا نیاز غیر جایگزین انسان هاست، تاثیر محسوسی بر روح و روان و جسم انسانها دارد بطوری که در روایات اشاره شده است سعادت و شقاوت افراد به غذا وابسته است. تولید کننده غذا در هر جامعه ای، قشر کشاورزان می باشند. حضرت امام خمینی (ره) و حضرت آیت الله خامنه ای (مد ظله العالی) طبق آموزه های اسلام، اهمیت جایگاه قشر کشاورز و تاثیر تولیدات داخلی مواد غذایی را بر خودکفایی و استقلال اقتصادی و اقتصاد مقاومتی بیان کردند. وضعیت اقتصادی کشور، ارتباط تنگاتنگ با امنیت غذایی دارد. بطوری که اگر از لحاظ تأمین محصولات غذایی وابسته کشورهای بیگانه باشیم اقتصاد کشور فلج می گردد و در نهایت امنیت غذایی و به تبع آن امنیت ملی به مخاطره می افتد. پس خودکفایی در غذا برابر با امنیت غذایی است که واردات مواد غذایی محل این امنیت می باشد. در مجموعه رهنمود های قرآن کریم و ائمه اطهار علیهم السلام اصول و احکامی وجود دارد که مردم و مسئولان را موظف می کند در فرآیند بنیان نهادن حکومت اسلامی به گونه ای عمل کنند که امت اسلامی از یک نظام اقتصادی مستقل و مقتدر برخوردار شوند. یکی از عوامل کلیدی در تحقیق امنیت اقتصادی، قانون مداری می باشد. حکم تکلیفی واردات غیر قانونی مواد غذایی به کشور حرمت است. بنا به مفاد قاعده و جوب حفظ نظام، واردات غیر قانونی مواد غذایی چون باعث ایجاد اختلال در امور رفاهی و معیشتی مردم می شود و همچنین با به خطر افتادن معیشت مردم، پایه های نظام حکومتی و سیاستی نیز سست و لرزان می شود و در نهایت کشور اسلامی که دین و احکام اسلامی در آن اجرا می گردد، دچار ضعف و فروپاشی می شود، بدین جهت

واردات غیر قانونی مواد غذایی که باعث اختلال در نظام اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی جامعه می‌شود حرام می‌باشد. همچنین با واردات غیر قانونی مواد غذایی، اختلال در نظم و قانون کشور ایجاد می‌شود و طبق فرمایش رهبر کبیر انقلاب جلوگیری از هرج و مرج و عملکرد بر پایه قانون و حفظ نظام واجب است. و در مقابل هر عملی که انجام دادن یا ترک کردن آن موجب اختلال در نظام شود حرام است. با این توضیحات، واردات غیر قانونی مواد غذایی با اهداف نظام مقدس اسلام و کرامت انسانی در تضاد است و موجب از بین رفتن استقلال اقتصادی کشور و در نهایت از بین رفتن کرامت ملت اسلامی می‌شود. بنابراین با تکیه بر راهبرد و اهداف فقه اسلامی که ناظر بر تمام شئون اجتماعی است هر چیزی که موجب از بین رفتن استقلال کشور و ایجاد وابستگی شود مانند: واردات غیر قانونی مواد غذایی، جایز نمی‌باشد و حکم به حرمت داده می‌شود و در خصوص حکم تکلیفی واردات مواد غذایی حرام، حکم به حرمت داده می‌شود. از جمله پیامدهای درآمد حرام، فساد نسل انسان، عیاشی و لا ابالیگری، بی اثر بودن عبادت‌ها و وهن در عبادت‌ها، عاقبت به خیر نشدن با عدم ورود به بهشت و سلب امنیت اجتماعی می‌باشد. بنابراین هر چیزی که شارع مقدس از آن نهی کرده باشد هر گونه انتفاع از آن به هر شکل ممکن حرام خواهد بود. وقتی ماده غذایی حرام باشد کسب به وسیله آن، معامله آن و هرگونه انتفاع بردن از آن حرام خواهد بود. پس همواره واردات تمامی مواد غذایی حرام، افزودنی‌های خوراکی حرام به هر شکل ممکن حرام بوده و وارد کننده مرتکب گناه شده و عقاب اخروی در پی دارد و از لحاظ قانون نیز مجرم شناخته خواهد شد و در مورد حکم تکلیفی واردات مواد غذایی مشکوک، حکم به حرمت می‌شود هر چند خوردن غذای شبهه‌ناک و نیز خوردن غذای کسی که از حرام پرهیز ندارد، جایز است، ولی انسان را دچار امراض روحی و از عبادات محروم می‌کند و یا سبب سلب توفیق می‌شود. با این وجود شک بین حلال و حرام بوده و از آن به شبهه موضوعیه یاد می‌کنند و جهت تشخیص حکم به قاعده حرمت استناد کرده و حکم به حرمت داده می‌شود و اما در خصوص حکم وضعی ضمان این معاملات، واردات مواد غذایی چه بصورت غیر قانونی وارد اراضی کشور شوند و یا در این واردات، مواد غذایی حرام معامله شود و یا معامله مشکوک باشد به هر صورت ممکن، معامله از لحاظ فقهی چه صحیح و چه باطل، شکل گرفته باشد با استناد به قاعده کل یضمن بصحیحه، یضمن بفاسده، معاملات واردات مواد غذایی ضمان آور می‌باشد.

پیشنهادات

- با توجه به اهمیت و ضرورت مسئله واردات مواد غذایی پیشنهاد می‌گردد:
- 1- فقها و عالمان دینی بیش از گذشته به مسائل اقتصادی ورود پیدا کنند و موضوعات عمیق اقتصادی و تاثیر گذار جامعه مسلمین را با آموزه‌های فقهی به نحو مطلوب مورد بررسی قرار دهند.
 - 2- نقش مراجع تقلید با استناد بر شواهد تاریخی مانند: «تحریم تنباکو» برای تبیین جوانب موضوع واردات مواد غذایی تأثیر بسزایی خواهد داشت.

3- مبادی ورودی کالا که وظیفه‌ی خاص دولت و مجموعه حاکمیت است به درستی و با حساسیت و قاطعیت پیگیری شود، تا انتظار بهبود تولیدات ملی و تقویت و ترویج مصرف محصولات داخلی به سرانجام و نتیجه‌ی مطلوب برسد.

4- مافیای واردات بی رویه مواد غذایی و مفسدان اقتصادی وارداتی توسط دولت معرفی و بد نام شوند.

5- برای مقابله با موضوع واردات و فرهنگ سازی و رغبت سازی برای تولید کنندگان از رسانه صدا و سیما بعنوان امر به معروف و نهی از منکر، تبلیغ تولیدات داخلی و آموزش و آشنایی مخاطبان با آثار زیانبار مصرف کالای کشورهای بیگانه استفاده بهینه گردد.

6- بدین منظور، نظام آموزشی به یاری گرفته شود و محتوا و مضمون آسیب های واردات مواد غذایی، دیگه دین اسلام و احکام مربوطه و فرمایشات رهبر معظم انقلاب (مد ظله العالی) در قالب داستان و شعر و محتوای مناسب دیگر در متون درسی گنجانده شود یا الویت دادن به مواد غذایی داخلی از مصادیق وطن دوستی و یاری دادن به هم نوع مورد توجه قرار گیرد.

فهرست منابع

قرآن کریم

- آزرده اسرمی، هادی، (1396)، مسئولیت مدنی دولت در قبال واردات کالا با تأکید بر واردات کالاهای مازاد بر نیاز، کنفرانس بین المللی مطالعات قضایی
- آقای، مجید؛ کوهبر، محمد امین؛ احمدی‌نژاد، حسین (1397)، «ثبات مالی و عملکرد اقتصادی: مطالعه موردی کشورهای عضو اوپک»، فصلنامه اقتصاد و الگوسازی، دوره 9، شماره 2
- انصاری، مرتضی (1419)، فرائد الاصول، جلد دوم، قم: مجتمع الفکر اسلامی
- بیانات مقام معظم رهبری در بین دانشجویان، 1391
- حسین نژاد، سید مجتبی؛ منیری حمزه کلایی، حمیدرضا (1397)، تحلیل و بررسی حکم تکلیفی حرمت خرید و فروش کالاهای خارجی در صورت داشتن مشابه داخلی، حکومت اسلامی، دوره 23، شماره 4
- رضا خسروی، نجف لک زایی (1395)، امنیت اقتصادی از دیدگاه امام علی علیه السلام با تأکید بر عهدنامه مالک اشتر، فصلنامه علمی پژوهشی پژوهش های نهج البلاغه
- رنجبران، رضا (1398)، «بررسی و تحلیل عوامل اقتصادی-اجتماعی مؤثر بر رشد جمعیت کشور»، مجله اقتصاد کاربردی، دوره 9، شماره 29
- روشن نیا، احسان (1393)، مبانی فقهی اقتصاد مقاومتی و تأکید بر تولید داخلی، پایان نامه دفاع از کارشناسی ارشد، دانشگاه الهیات و معارف اسلامی، دانشگاه قم
- سیاح، احمد (1386)، فرهنگ دانشگاهی، جلد اول، تهران: فرحان
- سیدنژاد، سیدصادق (1397)، اصول و مبانی تولید و مصرف کالای داخلی (در آیات و روایات)، اداره کل پژوهش های اسلامی رسانه
- الصدر، محمد باقر (1431)، دروس فی علم الاصول (الحلقه الثانیه) و (الحلقه الثالثه)، چاپ ششم، قم: انتشارات دارالصدر.
- محقق داماد، مصطفی (1388)، قواعد فقه، جلد سوم، تهران: مرکز نشر علوم اسلامی
- موسوی خمینی، روح الله (1379)، صحیفه امام، مجموعه آثار امام خمینی (ره)، جلد 11، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره)
- نصری، محسن (1391)، ایران؛ دیروز، امروز، فردا (تحلیلی بر انقلاب اسلامی ایران)، قم: دفتر نشر معارف

- وحیدی، محمد (1385)، احکام عمومی، جلد سوم، چاپ سوم، قم: مرکز نشر هاجر
- www.iranagrinet.ir
- www.khamenei.ir
- www.wikipedia.org

The impact of importing food products on economic instability and the related jurisprudence

Fatemeh Nemati Shishegaran^۱

Abstract

The import of food products is an economic problem that has created harmful effects for various parts of the country's system in recent years. This import threatens food security and national security and ultimately national identity. In the present research, the issue of jurisprudence rulings on the import of foodstuffs and its effects on economic instability has been investigated in a descriptive-analytical way. Paying attention to Islamic and jurisprudential values can help us in solving this social problem. Jurisprudence is the basic foundation of the laws of every Islamic society and is effective in creating economic stability. For this purpose, the mandatory ruling on the import of foodstuffs was examined in terms of importation against the law of the country and the importation of forbidden and suspicious foodstuff, and the ruling was given regarding the sanctity of illegal and forbidden importation, and in the case of questionable importation, based on the public and the application of evidence, the ruling was in favor of Halit. was given and regarding the status ruling related to the importation of food products, validity, invalidity and guarantee of this import, it was examined and in some cases, referring to jurisprudence rules, the ruling was given as valid and in some cases, the ruling was given as invalid, and considering All food import transactions are guaranteed according to the rule of "the whole guarantee is correct, and the guarantee is corrupt."

Key word: Jurisprudential rulings, import of food, economic instability, compulsory ruling, status ruling